

kredowym, pozwalającym na wierną reprodukcję często zamieszczanych barwnych rycin i fotografii. Rocznie ukazywać się będzie sześć numerów stanowiących jeden wolumin. O wysokim poziomie merytorycznym i edytorskim czasopisma świadczy choćby fakt objęcia go indeksacją przez: *Current Contents – Life Sciences*, *Current Contents – Agriculture, Biology & Environmental Sciences*, *Science Citation Index*, *Biosis and CABS (Current Awareness in Biological Sciences)*. Prenumerata roczna dla odbiorców indywidualnych wynosi 200, a dla instytucji 640 marek niemieckich. Więcej informacji o prezentowanym piśmie, instrukcję dla autorów i spisy treści wydanych numerów znaleźć można na internetowej stronie wydawcy, Georg Thieme Verlag, Stuttgart – New York, pod adresem: <http://www.thieme.com/cgi-win/thieme.exe/onGJDLMAHGFFHI/display/756>.

Czasopismo *Plant Biology*, podobnie jak *Acta Botanica Neerlandica* i *Botanica Acta*, znajduje się w zbiorach wspólnej Biblioteki Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk i Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Redaktorzy Naczelni:
Prof. U. Lüttge
Institute of Botany

Darmstadt University of Technology
Schnittspahnstr. 3
D-64287 Darmstadt, GERMANY
E-mail: luttge@bio.tu-darmstadt.de

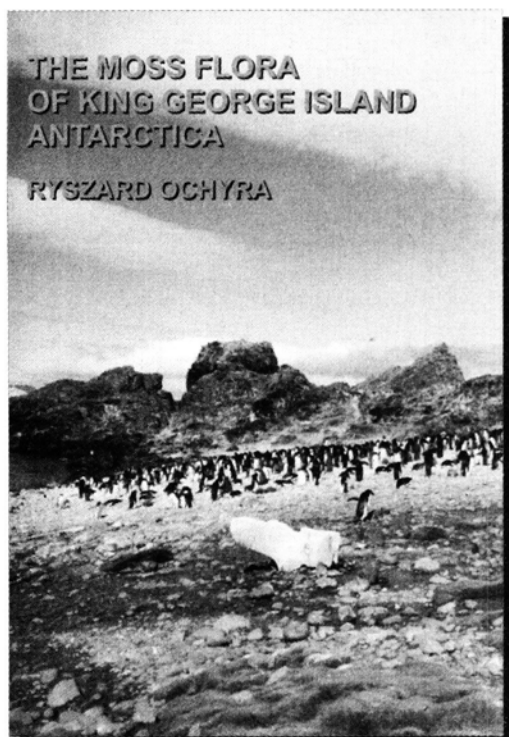
Prof. L. A. C. J. Voesenek
Department of Ecology
University of Nijmegen
Toernooiveld
NL-6525 ED Nijmegen, THE NETHERLANDS
E-mail: rensv@sci.kun.nl

Jan J. WÓJCIKI

RECENZJE BOOK REVIEWS

OCHYRA R. *The moss flora of King George Island, Antarctica*. Polish Academy of Sciences, W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Cracow, 1998, ss. XXIV+277, ryc. 163, tab. 2, Miękką opr., ISBN 83–85444–60–2.

Przystąpienie Polski do badań Antarktyki w Międzynarodowym Roku Geofizycznym 1957–1958

umożliwiło naszym botanikom prowadzenie szeroko zakrojonych badań nad florą i ekologią roślin, głównie mchów i porostów. Od tego czasu wyraźnie zaznacza się także tendencja prowadzenia nowoczesnych badań taksonomicznych w stosunku do pierwszych eksploracji botanicznych tych obszarów. Pionierskie okazały się w tym zakresie badania Ryszarda Ochyry.

Pierwsze jego obszerne opracowanie flory mchów Antarktyki dotyczy Wyspy Króla Jerzego, którą badał podczas polskiej ekspedycji w latach 1979–1980. Autor badał także zbiory wielu polskich badaczy, jak też studiował okazy oraz typy z klasycznych zbiorów w Londynie, Paryżu, Brukseli, Sztokholmie i Berlinie. Całość opracowania prezentuje spis treści sześciu rozdziałów, z których pięć ma charakter wprowadzający i ogólny, a obszerny szósty poświęcony jest wybitnie systematycy. Pierwsze rozdziały przedstawiają informacje o warunkach przyrodniczych, badaniach briologicznych, zbiorowiskach roślinnych i grupach geograficznych 61 gatunków mchów z 33 rodzajów i 15 rodzin. Rozdziały te są bogato ilustrowane. Łącznie autor zebrał 35 gatunków nowych dla Wyspy, w tym 3 nowe dla nauki (*Ditrichum lewis-smithii*, *Schistidium halinae*, *S. steerei*), a 12 to nowe gatunki dla Antarktyki. Znamienny jest fakt, że kilka gatunków rodzaju *Schisidium* zostało po raz pierwszy wykrytych przez Ochyre w obszarze Antarktyki. W książce autor uwzględnił cztery nowe kombinacje, a dla gatunków wielu rodzajów podał nowe synonimy, co obecnie znakomicie ułatwia studia taksonomiczne. Ważne jest także wyznaczenie nowych lektotypów dla 14 taksonów wyróżnionych w randze gatunków. Już tylko te osiągnięcia oraz wprowadzone zmiany w opracowaniu mchów z Wyspy Króla Jerzego dowodzą wielkiej oryginalności i nowoczesności w trudnych badaniach taksonomicznych. Pod tym względem prezentowana flora uwzględnia wszystkie najnowsze zmiany taksonomiczne i nomenklatoryczne opisywanych mchów. Tekst flory czyta się z dużym zainteresowaniem, gdyż zawiera ona pełne, w tym w większości przypadków nowe jak i zweryfikowane dane o taksonach, których zmienne cechy są często zbieżne. Same opisy gatunków i ich synonimy są przedstawione wyczerpująco, a nazwy typizowane. Opisom taksonów odpowiadają artystycznie wykonane rysunki ze szczegółami ich subtelnej budowy anatomicznej oraz mapy stanowisk, których wykaz podano osobno na str. X-XIV. Klucze do oznaczania wyróżnia nader przejrzysty układ cech. Natomiast dobrze opracowane uwagi taksonomiczne, dane o ekologii poszczególnych gatunków, ich fiteografii i rozmieszczeniu, jak też dane z literatury sprawiają, że edycja flory jest znakomicie przemyślana. Całość opracowania kończy się obszernym wyka-

zem literatury briologicznej i fizjograficznej oraz indeksem nazw rodzajowych i gatunkowych. Na ostatniej stronie w sposób skromny zamieszczona została kolorowa fotografia autora z okresu pobytu na Wyspie Króla Jerzego.

Przy studiowaniu tej znakomitej flory z uwzględnieniem cytowanych przebadanych okazów, jak i wyjątkowo wyczerpującego zestawienia piśmiennictwa stwierdziłem, że autor w obecnym – czyli już trzecim okresie badań mchów Antarktyki – zajmuje zdecydowanie pierwsze miejsce wśród specjalistów światowych. Jego prace publikowane w najlepszych czasopiśmie zagranicznych, tylko niekiedy wspólnie z innymi badaczami, świadczą dobitnie ile wysiłku i czasu poświęcił on problematyce briologicznej tak odległych obszarów.

Bardzo efektywnie wydane pod względem edytorskim opracowanie flory jest wyjątkowo wartościowym i nowatorskim dziełem w skali światowej ostatnich lat. Tak jasno przedstawiony oryginalny specjalistyczny tekst flory został oparty na najnowszej terminologii angielskiej, którą autor posługuje się zawsze znakomicie. Nadto sam autor znacząco podkreśla w niej wkład polskich badaczy do nauki światowej.

Kazimierz KARCZMARZ

Od Redakcji: Sprzedaż omawianej pozycji prowadzi: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31–512 Kraków; tel. +(12) 4215144, fax: +(12) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

ZIPPEL E., *Die epiphytischen Moosvegetation der Kanarischen Inseln. Soziologie, Struktur und Ökologie*. Bryophytorum Bibliotheca, Band 52, J. Cramer in der Gebrüder Borntraeger Verlagsbuchhandlung, Berlin – Stuttgart, 1998, ss. 149, ryc. 26, 9 map, 28 tablic w tym 3 we wkładce. Miękka opr., format 14,2 × 22,5 cm. Cena: 110 DM. ISBN 3–443–62024–8.

Położone w niewielkiej odległości od marokańskiego wybrzeża Afryki Zachodniej Wyspy Kanaryjskie były intensywnie badane przez botaników europejskich już od połowy ubiegłego stulecia, co zaowocowało bardzo dobrą znajomością ich flory i szaty roślinnej, opisanych szczegółowo w dziesiątkach naukowych publikacji. Jednym z najbardziej interesujących rysów roślinności tego obszaru, od razu rzucającym się w oczy każdemu przybyszowi, jest niezwykle bogata roślinność epifityczna. Jest ona szczególnie dobrze rozwinięta w lasach laurowych na północnych stokach wysp w piętrze termokanaryjskim na wysokości od 400 do 1200 m n.p.m., oraz w antropogenicz-

BRYOPHYTORUM BIBLIOTHECA

BAND 52

Die epiphytische Moosvegetation
der Kanarischen Inseln

Soziologie, Struktur und Ökologie

von

ELKE ZIPPEL

Mit 26 Abbildungen, 28 Tabellen und 9 Karten

J. CRAMER

in der Gebrüder Borntraeger Verlagbuchhandlung
BERLIN · STUTTGART 1998

nych zaroślach „Fayal-Brezal” zdominowanych przez *Myrica faya* Ait. i *Erica arborea* L., które wykształcają się w miejscu wyciętych lasów laurowych. Zbiorowiska epifityczne z masowym udziałem mchów i wątrobowców nie doczekały się jak dotąd szczegółowego monograficznego opracowania i stąd też niniejsze studium doskonale wypełnia tę dotkliwą lukę w znajomości szaty roślinnej Wysp Kanaryjskich. Wprawdzie badaniami zostały objęte tylko cztery zachodnie wyspy (Teneryfa, La Palma, La Gomera i El Hierro), ale biorąc pod uwagę ogromne podobieństwo szaty roślinnej Wysp Kanaryjskich, wyniki te można uogólnić na wszystkie wyspy archipelagu.

Roślinność epifityczna była analizowana przy użyciu klasycznej metody Braun-Blanqueta, uzupełnionej badaniami rozmaitych parametrów siedliskowych. Na podstawie 343 zdjęć fitosocjologicznych wyróżnionych zostało 14 syntaksonów, głównie w randze zespołów i podzespołów, z których większość opisana została po raz pierwszy. Prawie wszystkie te jednostki należą do jednej klasy *Frullania dilatatae-Leucodontetea sciuroidis*, obejmującej dwa rzędy: *Frullania teneriffae-Leucodontetalia canariensis*, który jest endemiczny dla Makaronezji oraz *Orthotrichetalia*, znany również z kontynentalnej Europy. Tylko jeden nowo opisany zespół, *Saccogyno viticu-*

losi-Heteroscyphetum denticulati, reprezentuje klasę *Cladonio-Lepidozietea reptantis*. Wszystkie wyróżnione zbiorowiska są szczegółowo scharakteryzowane, ich skład florystyczny przedstawiony w formie tabelarycznej, a zróżnicowanie ekologiczne i problemy syntaksonomiczne obszernie dyskutowane. Są to jednostki dobrze wyróżniające się swym składem florystycznym, ekologią, zasięgami wysokościowymi, przywiązaniem do określonych formacji roślinnych, a także specyfiką zajmowanego podłoża. Najważniejszym czynnikiem warunkującym ich rozwój jest wilgotność powietrza i dlatego też najkorzystniejsze warunki swego rozwoju znajdują one w górnym piętrze termokanaryjskim na wysokości 850–1200 m n.p.m. Tu też występuje najpospolitszy zespół epifityczny *Cryptoleptodonteto longiseti-Neckeretum intermediae*, który na siedliskach zaburzonych zastępuje zespół *Frullanietum polystictae*.

Badania biomasy zbiorowisk epifitycznych wykazały, że zwiększa się ona wraz ze wzniesieniem nad poziom morza, osiągając na Teneryfie i La Gomercie wartość około 600 mg/m². Są to wartości znaczne, jednak zdecydowanie mniejsze niż w górskich lasach tropikalnych, gdzie wartość ta dochodzi do 1000 mg/m². Sporo miejsca w omawianym opracowaniu zajmują rozważania na temat form życiowych mszaków budujących zbiorowiska epifityczne oraz struktur mających im ułatwić przewodzenie i magazynowanie zapasów wody. Bardzo interesujący jest także przegląd strategii życiowych mszaków epifitycznych, w którym szczegółowo omówione zostały: długość życia, cykle rozwojowe oraz sposoby rozprzestrzeniania się tych roślin. Problematyka ta w odniesieniu do egzotycznych mszaków jest ciągle słabo zbadana i dlatego też niniejsze opracowanie stanowi ważny wkład do poznania biologii mszaków makaronezyjskich.

Wyspy Makaronezji znane są ze swej odrębności fitogeograficznej, co przejawia się m.in. sporym stopniem endemizmu oraz udziałem różnorodnych elementów geograficznych. Uwidacznia się to również we florze epifitycznej, w której duży udział mają właśnie endemity (np. *Cryptoleptodon longisetus* (Mont.) Enroth, *Andoa berthelothiana* (Mont.) Ochyra, *Cololejeunea schaeferi* Grolle, *Frullania polysticta* Lindberb.), a także gatunki ibero-makaronezyjskie (np. *Frullania azorica* Sim-Sim *et al.*, *Homalia webbiana* (Mont.) Schimp.), atlantycko-mediterrańskie (np. *Saccogyna viticulosa* (L.) Dum., *Fissidens serrulatus* Brid.), amfiatlantyckie (np. *Harpalejeunea molleri*, *Cryphaea heteromalla*), tropikalno-subtropikalne (np. *Lejeunea eckloniana* Lindenb., *Lepidozia flava* (Sw.) Nees, *L. cupressina* (Sw.) Lindenb.) oraz tworzące najliczniejszą grupę gatunki panholarkty-

czne. Wszystkie typy zasięgowe mszaków zostały szczegółowo omówione i zilustrowane mapami zasięgowymi. Pewnym nieporozumieniem jest tu mapa nr 5 na str. 119, która ma zupełnie dziwną legendę, nie pasującą absolutnie do wyrysowanych zasięgów. Wynika z niej, że *Cololejeunea calcarea* (Libert) Schiffn. jest endemitem kanaryjskim, a *C. biddlecomiae* (Aust.) Underw. rośnie w całej Europie, sięgając na wschodzie po Gruzję.

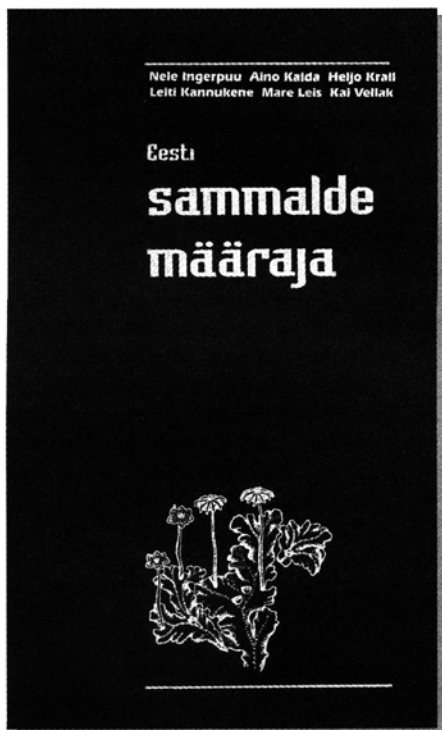
W formie załącznika zaprezentowane zostały wykazy epifitycznych wątrobowców, mchów, porostów i roślin naczyniowych. W paru miejscach wkradły się tu błędy w cytowaniu nazwisk autorów nazw, np. *Thamnobryum alopecurum* (Hedw.) Nieuwl. zamiast „(Hedw.) Gang.” czy *Andoa bertelothiana* (Mont.) Schimp. w miejsce „(Mont.) Ochyra”. Winą za te uchybienia należy obarczyć również recenzentów i redaktorów tomu.

W sumie omówione opracowanie jest przygotowane wzorowo pod względem merytorycznym i stanowi cenny wkład w poznanie szaty roślinnej Wysp Kanaryjskich.

Ryszard OCHYRA

INGERPUU N., KALDA A., KRALL H., KANNUKENE L., LEIS M., VELLAK K., *Eesti sammalde määraja*. BEPMÜ Zoologia ja Botaanika Instituut, Eesti Loodusfoto, Tartu, 1998, ss. 239, ryc. 837, 40 wielobarwnych fotografii. Miękką opr., format 15 × 25 cm. Cena: nie podano. ISBN 9985-830-24-5.

Chociaż badania briologiczne mają w Estonii długą, bo ponad dwuwiekową tradycję, ten mały bałtycki kraj nigdy nie doczekał się pełnej, narodowej Flory mszaków w języku estońskim. Jedynym opracowaniem w tym języku był wydany w 1948 r. klucz do oznaczania, który obejmował zaledwie 96 najpospolitszych gatunków, co stanowi niewielki ułamek całej flory. Tymczasem brioflora Estonii należy do bogatych w gatunki i bardzo dobrze poznanych, a nazwiska G. K. Girgensohna czy E. Russowa, wybitnych dziewiętnastowiecznych estońskich briologów, są dziś dobrze znane w świecie, zwłaszcza że zostały one utrwalone w nazwach dwóch szeroko rozmieszczonych gatunków torfowców, *Sphagnum girgensohnii* Russ. i *S. russowii* Warnst. W okresie okupacji rosyjskiej estońskie mszaki były oczywiście uwzględniane w rozmaitych opracowaniach rosyjskojęzycznych, ale badania briologiczne w tym kraju cechował poważny zastój. Dopiero po uzyskaniu niepodległości ujawniła się tu grupa młodych briologów, którzy najpierw opracowali katalog wątrobowców, glików i

mchów Estonii¹, a w cztery lata później wydali omawiany klucz do oznaczania estońskich mszaków.

W Estonii rośnie aktualnie 527 gatunków mszaków, w tym 2 gatunki glików, 116 wątrobowców i 409 mchów. Wszystkie one zostały szczegółowo opisane w omawianej Florze, a niektóre detale ich budowy, najczęściej pokroje i liście, rzadziej komórki blaszki liściowej, przekroje poprzeczne liści lub puszek, są zilustrowane rycinami kreskowymi. Prócz tego 40 gatunków zostało zaprezentowanych na dobrej jakości fotografiach wielobarwnych, zebranych na 5 planszach. Część wstępna książki zawiera ogólne informacje o budowie mszaków, systematyczny wykaz wszystkich rodzin i rodzajów (z podaniem liczb gatunków występujących w Estonii i w Europie) oraz słowniczek terminów morfologicznych i anatomicznych. Szkoda, że autorzy nie zamieścili ich znaczeń w języku łacińskim lub angielskim, co bardzo ułatwiłoby czytelnikom nie znającym języka estońskiego zrozumienie treści opisów czy kluczy do oznaczania. Te ostatnie są sztuczne, zestawione w grupy obejmujące taksony niekoniecznie ze sobą spokrewnione, ale po-

¹ Patrz recenzja R. Ochyry *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 3: 445 (1996)

siadające określoną, wyróżniającą je cechą morfologiczną lub anatomiczną.

Ze względów językowych użyteczność omawianej książki poza Estonią będzie raczej ograniczona. Tym niemniej z przyjemnością należy odnotować fakt, że kolejny kraj europejski doczekał się nowoczesnej Flory mszaków.

Ryszard OCHYRA

VANDERPOORTEN A. *A bryological survey of the Brussels Capital Region (Belgium)*. Scripta Botanica Belgica No. 14, National Botanic Garden of Belgium, Meise, 1997, ss. 83, ryc. 12, 265 map. Miękką opr., format 15 x 22 cm. Cena: 365 bef. ISBN 0779-2387; ISSN 90-72619-36-6.

A. Vanderpoorten

**A bryological
survey of the
Brussels
Capital Region
(Belgium)**

Duże aglomeracje miejskie w Europie były do niedawna raczej omijane przez briologów, gdyż w powszechnym przekonaniu ich brioflora jest dość uboga, monotonna i nie rokująca nadziei na ciekawe odkrycia florystyczne. Ten powszechnie zakorzeniony stereotyp jest powoli przełamany i literatura briologiczna ostatnich lat dostarcza wielu przykładów badań nad mszakami miast, by wspomnieć tu prace A. Schaepe z Berlina z 1986 r., F. Müllera z Halle z 1993 r., O. Durhämmena z Ratzbony z 1995 r. czy

E. Fudali ze Szczecina z 1994 r. Do tej kolekcji dochodzi teraz szczegółowe studium poświęcone florze mszaków Brukseli, stolicy Belgii i siedziby władz Unii Europejskiej, miasta zajmującego zajmującego obszar 161,6 km².

Brioflorę mszaków autor badał w oparciu o siatkę kwadratów o boku 1 km, ale badania prowadzone były w dość selektywny sposób. Ze 178 kwadratów pokrywających teren Brukseli szczegółowo zbadanych zostało tylko 99 kwadratów (55%), podczas gdy pominięte zostały trudno lub wręcz niedostępne kwadraty w takich rejonach jak park królewski czy kompleks NATO. Większość danych florystycznych zostało zebranych przez autora w trakcie intensywnych badań terenowych w latach 1993–1996, chociaż uwzględnione zostały również dane z wcześniejszych publikacji oraz materiały dotąd niepublikowane a zdeponowane w zielnikach belgijskich.

Autor stwierdził w Brukseli 267 gatunków mchów, wątrobowców i glikiwów, z tym że po 1980 r. zanotowanych tu zostało 225 gatunków, co stanowi w przybliżeniu 1/3 brioflory Belgii. Średnio w jednym kwadracie występują 34 gatunki, ale w poszczególnych kwadratach liczba ta waha się od 20 do 103 gatunków, przy czym do najbogatszych florystycznie należą kompleksy leśne w południowej części Brukseli. W trakcie badań nie zostały odnalezione 42 gatunki, zaś aż 117 gatunków rosnących tu obecnie należy do rzadkich i bardzo rzadkich, zanotowanych w mniej niż w dziesięciu kwadratach. Rozmieszczenie wszystkich gatunków stwierdzonych po 1980 r. zostało przedstawione na mapach punktowych, które zajmują w przybliżeniu połowę opracowania.

Osobliwą cechą obecnej brioflory Brukseli jest zanik kilku częstych gatunków, np. *Polytrichum commune* Hedw., *Sphagnum palustre* L., *Warnstorfia fluitans* (Hedw.) Loeske czy *Calliargon cordifolium* (Hedw.) Kindb. W ich miejsce całkiem niespodziewanie zjawiają się tak rzadkie gatunki jak *Diplophyllum obtusifolium* (Hook.) Dumort., *Scapania curta* (Mart.) Dumort., *Lophozia bicrenata* (Schmid.) Dumort., *Orthotrichum pulchellum* Brunt. czy *Ephemerum stellatum* (Hedw.) Hampe. Ten ostatni gatunek jest zresztą nowym nabytkiem dla belgijskiej brioflory.

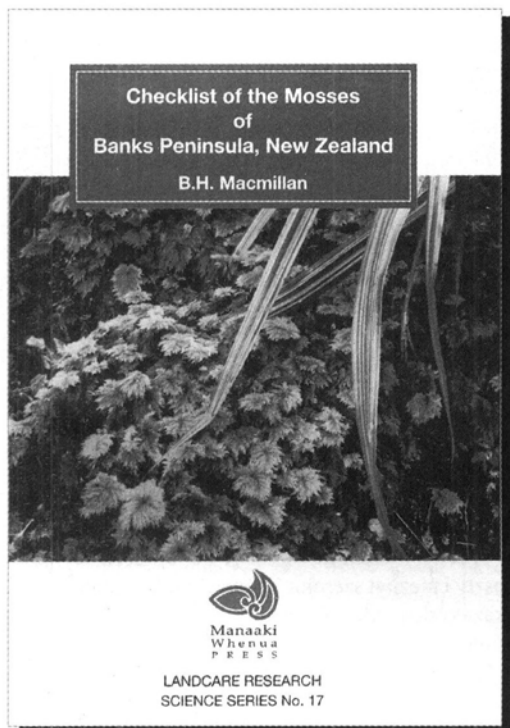
W dyskusji autor szczegółowo zajmuje się czynnikami warunkującymi zanikanie lub rozprzestrzenianie się gatunków, wskazując na niszczenie określonego typu siedlisk, zanieczyszczenie wody i powietrza oraz redukcję obszarów leśnych jako główne przyczyny ubożenia brioflory. Jak można było się spodziewać, zabudowa terenu w głównej mierze przyczynia się do zanikania wielu gatunków poprzez niszczenie specyficznych siedlisk, takich jak wapienne zbrocza

czy wrzosowiska będące ostojami wielu rzadkich gatunków.

Omawiane opracowanie jest interesującym i ważnym przyczynkiem do literatury briologicznej. Ukazuje ono dobitnie, że zurbanizowane i pozornie nieciekawe obszary mogą żywić wiele florystycznych rzadkości.

Ryszard OCHYRA

MACMILLAN B. H., *Checklist of the mosses of Banks Peninsula, New Zealand*. Landscape Research Science Series No. 17, Manaaki Whenua Press, Lincoln, 1996, 80 str., 1 ryc., 3 fotografie, 1 mapa. Mięka opr., format 15 x 21 cm. Cena: 25 dolarów nowozelandzkich. ISBN 0-478-09302-0.

Flora mchów Nowej Zelandii odznacza się dużą odrębnością i wieloma swoistymi cechami, które odzwierciedlają izolowaną pozycję biogeograficzną tego wyspiarskiego kraju. Jednocześnie obszar ten ciągle pozostaje słabo zbadany pod względem briologicznym, m.in. z powodu prawie zupełnego braku profesjonalnych briologów oraz przemyślanego i konsekwentnie realizowanego planu eksploracji terenów słabo dotąd zbadanych. Dlatego też każde nowe opracowanie poświęcone mchom Nowej Zelandii przy-

owane jest z zainteresowaniem przez briologów. Nie inaczej będzie zapewne w przypadku omawianej broszury, która prezentuje wykaz mchów stwierdzonych na Półwyspie Banksa, położonym w prowincji Canterbury na wschodnim wybrzeżu Wyspy Południowej.

W części wstępnej opracowania autorka opisuje środowisko geograficzne, warunki naturalne, klimat oraz szatę roślinną Półwyspu Banksa. Szkoda, że nie została zamieszczona tu szczegółowa mapa topograficzna tego obszaru, gdyż ta, która została tu wydrukowana ukazuje tylko położenie szczytów górskich i rzek, w większości bez podania ich nazw i wysokości. Półwysep Banksa jest rozległym obszarem o kształcie odwrotnie jajowatym, mającym długość 49 km i szerokość 31 km. Jest on pochodzenia wulkanicznego i prawie przez cały czas swej geologicznej historii był wyspą, która dopiero 20 tys. lat temu połączyła się z lądem stałym. Posiada on bardzo urozmaiconą rzeźbę terenu, co znajduje odbicie w dużym bogactwie siedlisk od nadmorskich klifów po subalpejską tundrę, rozwijającą się nie tylko na najwyższym szczycie (Mt. Hallet – 920 m n.p.m.), ale również na 25 innych szczytach mających wysokość powyżej 700 m n.p.m. Autorka zamieściła we wstępie przegląd głównych typów siedlisk i podała przewodnie gatunki mchów w nich występujących. Długotrwała izolacja sprawiła, że Półwysep Banksa odznacza się dużym stopniem endemizmu roślin naczyniowych i owadów. Z obszaru tego opisano również szereg gatunków mchów, które po szczegółowym zbadaniu okazały się identyczne z gatunkami wcześniej opisanymi z innych obszarów lub zostały odnalezione w innych rejonach Nowej Zelandii. W chwili obecnej tylko jeden takson, *Entosthodon subnudus* (Tayl.) Fife var. *subcuspidatus* (Broth.) Fife, może być uznany za endemiczny dla Półwyspu Banksa.

Mimo bliskiego sąsiedztwa dużego ośrodka naukowego, jakim jest położony u nasady Półwyspu Banksa Christchurch, flora mchów tego obszaru nie należała do dobrze poznanych i aż do wczesnych lat 60. znanych stąd było około 70 gatunków. Zostały one podane w rozmaitych pracach z XIX w., głównie R. Browna i T. W. N. Becketta, dwóch nowozelandzkich briologów-amatorów, którzy opisali bardzo wiele nowych gatunków mchów z Nowej Zelandii, przeważnie bez większej wartości systematycznej. Najwcześniej wymienionym gatunkiem mchu z Półwyspu Banksa jest *Campochaete arbuscula* (Sm.) Reichardt, zebrany podczas francuskiej wyprawy J. Dumont-d'Uville'a w latach 1837–1840 na statkach *Astrolabe* i *Zélée*. W zaprezentowanym tu wykazie, który wypełnia główną część broszury, autorka poda-

je z badanego obszaru aż 243 gatunki mchów, co stanowi blisko połowę całej brioflory Nowej Zelandii.

Wykaz powstał w oparciu o szczegółowe badania zbiorów zgromadzonych we wszystkich zielnikach nowozelandzkich, głównie jednak na podstawie materiałów zdeponowanych w Christchurch. Dla każdego gatunku zacytowane zostały badane okazy, wymienione jest pierwsze notowanie w literaturze oraz szczegółowo opisana jest ekologia. Podane są również gatunki, które zostały skreślone z flory Półwyspu Banksa, głównie z powodu niemożności zbadania alegatów potwierdzających dane z literatury.

Podana lista gatunków z całą pewnością nie jest wyczerpująca i przyszłe badania winny dorzucić jeszcze nieco dalszych gatunków. W chwili obecnej trzeba na niej umieścić *Racomitrium curiosissimum* Bednarek-Ochyra & Ochyra, gatunek opisany w 1996 r. z Wyspy Południowej i mający na Półwyspie Banksa swój *locus classicus*.

Ujęcia taksonomiczne i nazewnictwo są na ogół poprawne, chociaż właściwa nazwa dla *Amphidium cyathicarpum* (Mont.) Broth. jest z pewnością *A. tortuosum* (Hornsch.) Cufod. Według powszechnie przyjętej dziś koncepcji rodzaj *Psilopilum* Brid. nie rośnie na półkuli południowej, a gatunki wcześniej do niego zaliczane reprezentują odrębny rodzaj *Notoligotrichum* G. L. Sm. Można byłoby również oczekiwać od autorki bardziej precyzyjnego cytowania literatury. Mchy w dziele *Flora Novae-Zelandiae*, wydany przez J. D. Hookera, opracowane zostały przez W. Wilsona i ta część flory ukazała się w 1854 r., a nie w 1855 r. jak pisze autorka, gdyż w tym roku ukazał się drukiem cały tom drugi poświęcony roślinom nieznaczyniowym. Podobnie w wydany w 1867 r. przez J. D. Hookera *Handbook of the New Zealand Flora* mchy opracował W. Mitten.

Zaprezentowany tu wykaz jest wartościowym przyczynkiem do nowozelandzkiej literatury briologicznej. Przede wszystkim uzmysławia on jednak, jak wiele jeszcze pozostaje do zbadania we florze mchów tego położonego na antypodach kraju.

Ryszard OCHYRA

Facsimile: «*Dawson Turner Muscologiae Hibernicae Spicilegium 1804*» avec introduction de Jean Louis De Sloover. Collection „Sciences du Vivant” – Botanique n° 4, Press Universitaires de Namur, Namur, 1998, 305 str., 16 wielobarwnych tablic. Miękką opr., format 19 × 26 cm. Cena: 2400 bef. ISBN 2–87037–267–1.

Najdawniejsze dzieła briologiczne, będące kamieniami milowymi w historii rozwoju nowoczesnej na-

uki o mchach i wątrobowcach, są na ogół trudno dostępne i przeciętny briolog nie zajmujący się profesjonalnie systematyką rzadko kiedy, jeśli w ogóle, ma z nimi kontakt. Wydawane ongiś w niewielkich nakładach, są one dziś skrzętnie skrywanymi skarbami w bibliotekach uniwersyteckich czy muzealnych, niezbyt chętnie udostępnianymi przeciętnemu czytelnikowi. Szansą na szerokie propagowanie tych dzieł są w obecnych czasach reprinty. Ze względu na spore koszty i niezbyt szerokie zainteresowanie, dotychczas ukazało się bardzo niewiele wznowień dawnych dzieł briologicznych, np. *Species muscorum frondosorum* J. Hedwiga (1801), *Fasciculus plantarum cryptogamarum Britanniae* J. Dicksona (1785–1801) czy *Bryologia europaea* Th. Brucha, W. Ph. Schimper a Th. Gumbela (1836–1855). Tę niewielką kolekcję uzupełnia wydane obecnie faksymile jednej z ważniejszych wczesnych Flor muskologicznych, a mianowicie opublikowanego w 1804 r. przez Dawsona Turnera *Muscologiae Hibernicae Spicilegium*. Reprint ukazał się staraniem J. L. De Sloovera w ramach zainicjowanej przez niego kilka lat temu serii „Sciences du Vivant – Botanique”, poświęconej historycznym dziełom botanicznym zawierającym opisy mszaków.

Dawson Turner (1775–1858) był z zawodu bankierem w Yarmouth w hrabstwie Norfolk w południo-

wo-wschodniej Anglii, a jego wielkim hobby była botanika, w tym również mchy. Koronnym dziełem tego badacza z dziedziny briologii jest omawiane tu właśnie „Spicilegium”, które jest pierwszą Florą mchów Irlandii. Zaslugi Turnera dla briologii zostały uhonorowane przez R. Browna, który nazwał na jego cześć rodzaj *Dawsonia*, blisko spokrewniony z płonikiem (*Polytrichum* Hedw.) i obejmujący bardzo efektywne i jedne z największych mchów na świecie, ograniczone w swym występowaniu do Nowej Gwinei, Australii i Nowej Zelandii. Flora Turnera jest również jednym z pierwszych opracowań muskologicznych jakie ukazały się po wydaniu wspomnianego wyżej dzieła J. Hedwiga, uznanego za punkt wyjściowy nomenklatury mchów, a jej wartość i znaczenie wynikają z faktu, że opisanych w niej zostało po raz pierwszy szeregi do dziś akceptowanych, szeroko rozmieszczonych atlantyckich gatunków mchów, m.in. *Schistidium maritimum* (Turn.) B., S. & G., *S. strictum* (Turn.) Loeske ex Márt., *Racomitrium ellipticum* (Turn.) B., S. & G., *Pottia intermedia* (Turn.) Fuernr. Prócz tego Turner opisał tu dwa inne szeroko znane gatunki mchów holarktycznych, *Dicranum fuscescens* Sm. i *D. majus* Sm., a ich autorstwo bardzo często przypisuje się właśnie jemu. Flora Turnera ukazała się prawie jednocześnie z *Flora britannica* J. E. Smitha, lecz specjalne badania wykazały, że to ostatnie dzieło ukazało się z końcem marca 1804 r., podczas gdy „Spicilegium” było dystrybuowane na początku kwietnia tegoż roku, przez co nazwy Turnera utraciły priorytet. Niestety wydawca reprintedu przeoczył ten fakt i w dalszym ciągu przypisuje Turnerowi autorstwo *Dicranum fuscescens* i *D. majus*. Ogółem w „Spicilegium” Turner opisał 18 nowych gatunków, 22 nowe odmiany i zaproponował 39 nowych kombinacji nomenklatorycznych, odzwierciedlających jego nowe ujęcia taksonomiczne. Obok opisów wszystkich taksonów dzieło Turnera zawiera 28 kolorowych plansz z ilustracjami 27 gatunków.

Omawiany reprint poprzedzony jest wstępem pióra J. L. De Sloovera. Autor zawarł w nim dwa indeksy: wykaz wszystkich nowych taksonów i kombinacji nomenklatorycznych wprowadzonych przez Turnera, z podaniem za autorami *Index muscorum* ich aktualnego statusu oraz wykaz zilustrowanych taksonów. Nie zawsze jest to zgodne z prawdą, gdyż w rzeczywistości nowe taksony opisane przez Turnera wymagają szczegółowych studiów taksonomicznych, które winny wyjaśnić ich rzeczywisty status. Na szczęście jest to możliwe, gdyż zielnik Turnera, o czym niestety De Sloover również nie wspomina we wstępie, znajduje się w doskonałym stanie w londyńskim Muzeum Historii Naturalnej jako część zielnika

Hookerów. A rozbieżności takie istnieją. Dla przykładu można podać, że *Hypnum aduncum* Hedw. var. *tenu*e Turn. reprezentuje faktycznie nie *Drepanocladus aduncus* (Hedw.) Warnst. lecz *Limprichtia cossonii* (Schimp.) L. E. Anderson *et al.*, ale trzeba wyraźnie podkreślić, że Turner był faktycznie pierwszym badaczem, który ten takson wyróżnił, tyle że w randze odmiany. *Dicranum undulatum* Turn. nie jest tożsame z *D. bonjeanii* De Not., ale z *D. polysetum* Sw., która to nazwa została umieszczona przez Turnera wśród synonimów *D. undulatum*.

Wyciągając pomocną dłoń do użytkowników nie władających łaciną, w którym to języku napisane jest dzieło Turnera, De Sloover zamieścił tu francuskie tłumaczenie przedmowy do „Spicilegium”. Można jednak sobie zadać pytanie, czy ze względu na obecnie jednak niewielki zasięg języka francuskiego, tłumaczenie to nie będzie dla większości potencjalnych użytkowników równie niedostępne ze względów lingwistycznych, jak i oryginał.

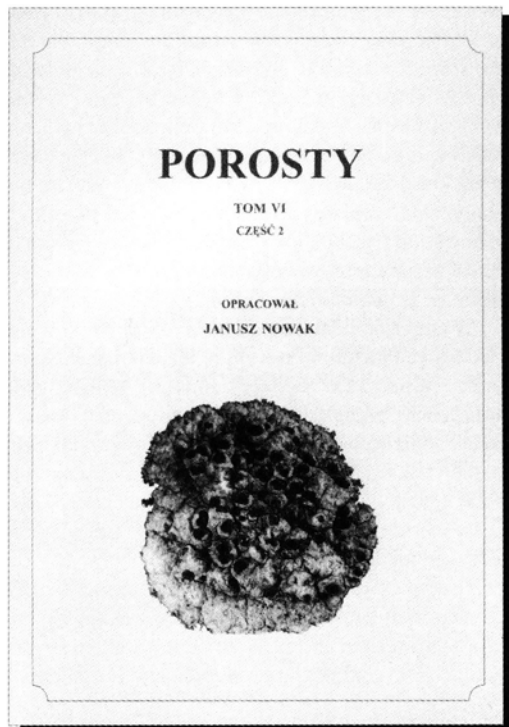
Pomimo wysokiej ceny omawiany reprint winien wzbudzić zainteresowanie wśród taksonomów zajmujących się mchami europejskimi, tym bardziej, że prezentuje on wysoki poziom poligraficzny i edytorski.

Ryszard OCHYRA

NOWAK J. *Porosty (Lichenes)*. Tom VI. Część 2. *Buelliaceae (Physciaceae sensu lato)*. Polska Akademia Nauk, Instytut Botaniki im. W. Szafera. Kraków, 1998, ss. 236 + 26 tablic z fotografiami. Cena 30,00 zł. ISBN: 83-85444-62-9.

Jest to kolejny, siódmy tom wydany w serii „Flora polska – rośliny zarodnikowe Polski i ziem ościennych – Porosty”. Książka ta stanowi drugą część Tomu VI i jest kontynuacją opracowanej również przez Janusza Nowaka i wydanej w roku 1993 publikacji dotyczącej porostów z rodziny *Physciaceae*. Pierwsza część zawiera listkowate gatunki porostów, które zawsze zaliczane były do rodziny *Physciaceae*. Obecnie do tej rodziny włączone zostały gatunki skorupiaste z dawnej rodziny *Buelliaceae* i właśnie tym porostom poświęcone jest omawiane dzieło.

Opracowanie obejmuje 138 gatunków z 9 rodzajów rodziny *Buelliaceae*, głównie *Buellia* (39 gatunków) i *Rinodina* (77 gatunków), ale także: *Amandinea* (3), *Hafellia* (1), *Diplotomma* (12), *Diploicia* (1), *Dimelaena* (1), *Rinodinella* (2), *Phaeorrhiza* (2). Uwzględnione zostały wszystkie taksony podane z terytorium Polski, a także te, których występowanie na terenie naszego kraju jest prawdopodobne (przy nazwach tych ostatnich numer kolejny podany został w nawiasie).

Książka ta powstała w oparciu o wieloletnie, wnikliwe studia wszelkich dostępnych autorowi źródeł: rewizję materiałów zielnikowych, zgromadzone specjalnie w tym celu bogate zbiory (znajdują się one w zielniku KRAM-L) oraz krytycznie potraktowane dane publikowane. Podobnie jak w poprzednich tomach tej serii, zachowany został ten sam układ i sposób prezentowania danych. Dla każdego taksonu podane zostały ważniejsze synonimy, krótki, lecz wyczerpujący opis budowy morfologicznej i anatomicznej plechy i organów rozmnażania, informacje o podstawowych testach chemicznych, uwagi o pozycji systematycznej i zmienności wewnątrzgatunkowej, wreszcie wymagania siedliskowe i ogólna charakterystyka zasięgu. Przy każdym gatunku znajdziemy również uwagi dotyczące różnic pomiędzy najbardziej spokrewnionymi taksonami oraz dosyć szczegółowe informacje o ich rozmieszczeniu w Polsce. Autor powołuje się tu na materiały źródłowe, podając nazwisko autora pracy i rok wydania odpowiedniej publikacji. Książka nie zawiera jednak spisu tej literatury (większość z tych pozycji można znaleźć w zestawieniu „Polska Bibliografia Lichenologiczna” W. Fałtynowicza z roku 1983).

Oprócz opisów taksonów, w książce zamieszczono wiele kluczy do ich oznaczania. Na str. 11–12 znajduje się klucz do oznaczania rodzajów zamieszco-

nych w omawianym opracowaniu i dalej, przy każdym rodzaju, klucze do oznaczania gatunków. Przy niektórych gatunkach znajdujemy ponadto klucze do identyfikacji odmian i form. Klucze są łatwe w użyciu, ponieważ są prosto skonstruowane, w oparciu o istotne cechy. Ważne z diagnostycznego punktu widzenia rodziny *Physciaceae* typy morfologiczne zarodników zostały zilustrowane schematycznymi rysunkami i uzupełnione szczegółowymi charakterystykami w części wstępnej. Całość książki zamyka skrowidz nazw łacińskich i 26 tablic czarnobiałych fotografii, na których zilustrowano 52 gatunki.

Omawiane dzieło autorstwa Janusza Nowaka jest bardzo ważną pozycją w literaturze lichenologicznej i podobnie jak wcześniejsze jego prace, będzie z pewnością często wykorzystywane przy oznaczaniu porostów.

Urszula BIELCZYK

Od Redakcji: Sprzedaż omawianej pozycji oraz wcześniej wydanych tomów serii „Flora Polska – Porosty” (t. I cz. 1; t. III cz. 2; t. IV cz. 2; t. V cz. 1; t. V cz. 2; t. VI cz. III) prowadzi Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31–512 Kraków.

KISZKA J. *Porosty (Lichenes) oraz warunki biologiczne Przemysła*. Arboretum Bolestraszyce. Zeszyt 6. Bolestraszyce, 1999, ss. 86. ISSN: 1426–7306.

Książka stanowi podsumowanie badań autora z roku 1997, których celem było poznanie różnorodności gatunkowej porostów miasta Przemysła, porównanie wyników z danymi wcześniej publikowanymi oraz opracowanie mapy lichenoindykacyjnej tego terenu. Stan zbadania ilustruje mapa, na której zaznaczono ponad 400 stanowisk!

Treścią pierwszej części opracowania jest dosyć szczegółowy opis warunków abiotycznych i różnorodności siedlisk. Przedstawiony jest tutaj także w osobnym podrozdziale historyczny rozwój miasta i ludzkiej w nim gospodarki. Wśród rozdziałów dotyczących poszczególnych grup ekologicznych porostów i ich siedlisk, najwięcej miejsca poświęcono porostom epifitycznym. Nie dziwi to, bowiem gatunki nadrzewne stanowią ponad 40% całej szaty porostowej tego terenu; są one także stosowane jako bioindykatory w ocenie stanu zachowania i degradacji środowiska.

Zasadniczą część opracowania stanowi wykaz gatunków uszeregowanych alfabetycznie. Dla każdego podany jest typ siedliska oraz liczba stanowisk. Rozmieszczenie każdego z odnalezionych gatunków

POROSTY (*Lichenes*)
ORAZ WARUNKI BIOEKOLOGICZNE
PRZEMYSŁA

JÓZEF KISZKA

przedstawiono na osobnych mapach. Dowiadujemy się w tym miejscu, że na terenie miasta Przemyśla rośnie obecnie 178 gatunków porostów. Jest to, jak na obszar miejski liczba imponująca. Zwraca uwagę również obecność szeregu gatunków rzadkich w Polsce, jak np.: *Agonimia tristicula*, *Bacidia herbarum*, *Hypocenomyce sorophora*, *Leptogium biatorinum*, *Opoglyphis mougeotii*, *Polyblastia bavarica*, *P. gelatinosa*, *Steinia geophana*, *Sarcopyrenia gibba*.

Kolejna część opracowania to ocena jakościowa i ilościowa lichenoflory Przemyśla. W poszczególnych podrozdziałach zamieszczona jest szczegółowa charakterystyka różnorodności gatunkowej porostów i częstotliwość ich występowania, informacje o ich poziomym rozmieszczeniu i roli gatunków syntantropijnych. Tę lokalną lichenoflorę dobrze charakteryzują omówione w osobnych rozdziałach porosty górskie, a także nowe dla terenu Przemyśla, pozostające pod ścisłą ochroną, czy zamieszczone na liście wymierających i zagrożonych. Korzystając z wyników wcześniejszych badań porostów na tym terenie, autor dokonuje porównania aktualnego stanu z danymi sprzed 30 lat. Wskazuje 16 gatunków nieodnalezionych obecnie, prawdopodobnie wymarłych, oraz 54 gatunki znalezione tam po raz pierwszy podczas tych badań.

Rozdział pt.: „Warunki bioekologiczne porostów

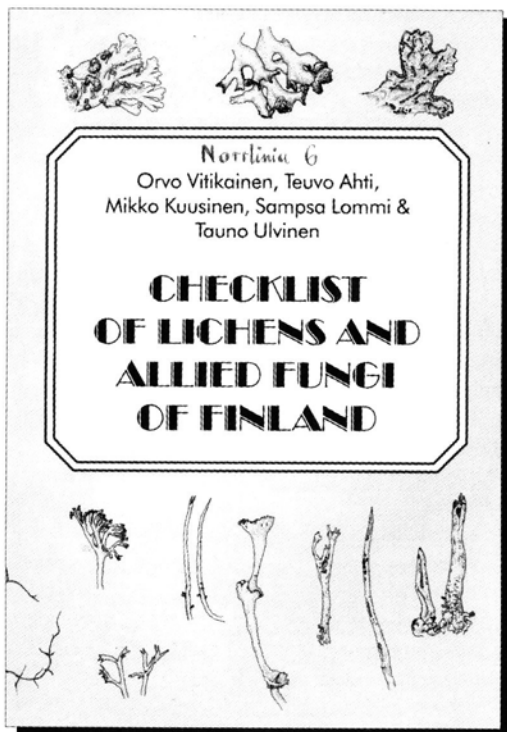
epifitycznych Przemyśla” uzasadnia drugi człon tytułu całego opracowania. Tutaj, przy wykorzystaniu nadrzecznych gatunków monitoringowych dla odpowiednich stopni skali biologicznej Hawkswortha i Rose’a autor dokonuje waloryzacji lichenologicznej obszaru Przemyśla. Tytułem przypomnienia zamieszczona została tutaj skala biologiczna porostów wykorzystywana w lichenoindykacji Polski południowej (cytowany materiał źródłowy niestety nie został uwzględniony w spisie literatury). Wyniki przeprowadzonych badań pozwoliły autorowi na wykreślenie czterech stref lichenoindykacyjnych; każda z nich została opisana i zaznaczona na bardzo czytelnej, kolorowej mapie. Szkoda tylko, że nie zaznaczono skali tej mapy, a w legendzie znalazł się błąd redakcyjny (strefy I–IV, podczas gdy powinno być: strefy II–V).

Recenzowana książka Józefa Kiszki – twórcy współczesnej polskiej szkoły lichenoindykacyjnej – jest kolejnym, cennym dokumentem oceny stanu środowiska przyrodniczego. Wśród wartości poznawczych znajdzie tu czytelnik optymistyczną informację: Przemyśl jest jedynym ze zbadanych dotychczas miast w południowej Polsce, w którym nie stwierdzono „pustyni porostowej”.

Urszula BIELCZYK

VITIKAINEN O., AHTI T., KUUSINEN M., LOMMI S. & ULVINEN T. *Checklist of lichens and allied fungi of Finland*. Norrlinia 6, ss.123, Helsinki, 1997. ISSN: 0780–3214; ISBN: 951–45–7941–0

Dokonujący się, zwłaszcza w ostatnich latach, ogromny postęp w dziedzinie taksonomii i nomenklatury porostów powoduje szybką dezaktualizację wielu opracowań lichenologicznych. Dodatkową komplikacją w tym względzie stanowi włączenie porostów w system grzybów, a także zamieszczanie w opracowaniach obok porostów, grzybów na nich żyjących, które są obecnie częstym obiektem badań lichenologa. Stąd też bardzo ważne stają się nowoczesne wykazy porostów uwzględniające aktualne ujęcia taksonomiczne i nomenklatoryczne przedstawicieli tej grupy. Na potrzebę tworzenia takich wykazów porostów zwrócono uwagę już w latach 40. bieżącego stulecia, jednakże oddzielne publikacje tego typu nabrały szczególnego znaczenia dopiero w latach 80–90. O wszechstronnej przydatności w badaniach naukowych takich opracowań świadczy np. już szóste wydanie wykazu porostów USA i Kanady, czy piąte analogiczne opracowanie dla Wielkiej Brytanii. Wykazy takie, obejmujące zwykle obszary ograniczone administracyjnie (najczęściej państwa), opublikowane zo-

stały dla takich krajów europejskich, jak np.: Norwegia, Szwecja, Włochy, Polska, Słowacja, Ukraina.

Omawiana pozycja jest pierwszym tego typu opracowaniem dla Finlandii. Jak dowiadujemy się ze wstępu, wykaz powstał w oparciu o krytyczną analizę danych z literatury oraz weryfikację materiałów zielnikowych i współczesne badania terenowe. Dlatego też wiele gatunków zamieszczonych w wykazie, to taksony nowe dla terytorium Finlandii lub poszczególnych jej regionów. Równocześnie z listy porostów Finlandii wyłączone zostały gatunki podane wcześniej błędnie lub uznane przez autorów za niepewne (np. z powodu braku wiarygodnego materiału dokumentacyjnego); dotyczy to również poszczególnych regionów (taką sytuację zaznaczono gwiazdką przy określonym regionie). Opracowanie obejmuje 1624 gatunki (w pewnych przypadkach podane zostały taksony niższej rangi). Większość, bo 1458, stanowią porosty (grzyby lichenizowane), a 166 to grzyby, głównie naporostowe oraz nieliczne grzyby niezlichenizowane, które dawniej włączane były do porostów (oznaczono je w wykazie odpowiednim symbolem). W wykazie dla każdego gatunku podane zostały najważniejsze synonimy, zwłaszcza te, pod jakimi występują w fińskiej literaturze lichenologicznej. Przy większości taksonów znajdują się ponadto ich

nazwy fińskie i szwedzkie. Wskazano również gatunki zagrożone, podając status ich zagrożenia według sześciostopniowej skali Fińskiej Czerwonej Księgi. Nomenklaturę i taksonomię przyjęto w zasadzie za opracowaniem Santessona z roku 1993 (*The lichens and lichenicolous fungi of Sweden and Norway*) z niewielkimi wyjątkami, na przykład przywrócono rodzaj *Cladina*. Po zasadniczym wykazie gatunków, który zawarty jest na 61 stronach, zamieszczono indeksy nazw taksonów: łacińskich łącznie z synonimami, oraz szwedzkich i fińskich.

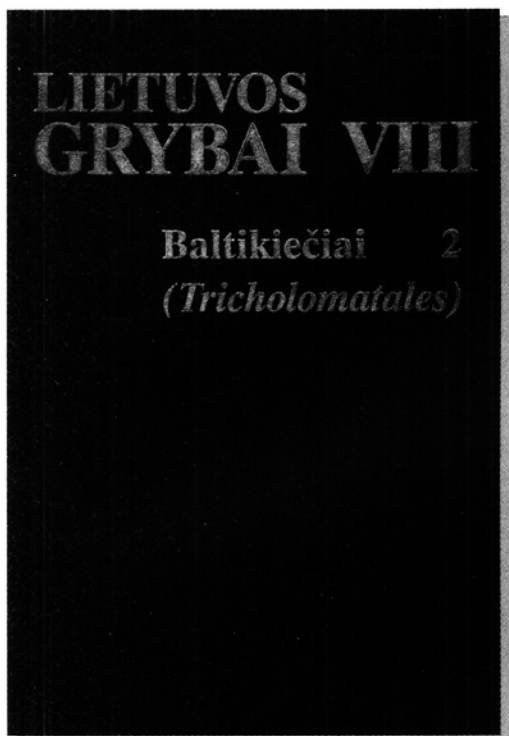
Wykaz jest starannie przygotowany pod względem edytorskim, czytelny i łatwy w użyciu. Prezentowana praca stanowi cenną pozycję w literaturze lichenologicznej, wnosząc wiele nowych danych do znajomości porostów Fennoskandii. Myślę, że podobnie jak opracowanie Santessona z roku 1993, będzie bardzo przydatna również dla polskich lichenologów.

Urzula BIELCZYK

URBONAS V. *Lietuvos Grybai VIII, Baltikiečiai 2 (Tricholomatales). Baltikiniai (Tricholomataceae), Kupstabudiniai (Lyophyllaceae), Mažūniniai (Marasmiaceae), Šalmutiniai (Mycenaceae), Kremzliabudiniai (Rhodotaceae)*. Botanikos Institutas, UAB „Valstiečiu Laikraštis” Vilnius, 1997, ss. 216 + 48 barwnych tablic. Oprawa twarda, format 17x24,5 cm. ISBN 9986-847-04-4. Język litewski. Krótkie streszczenie i klucze do rodzin i rodzajów w języku angielskim.

Profesor Vincentas Urbonas – litewski mikolog, kierownik Pracowni Mikologii Litewskiego Instytutu Botaniki w Wilnie – jest autorem prezentowanej monografii rzędu *Tricholomatales*. Jest to druga część ósmego tomu serii „Grzyby Litwy” (*Mycota Lithuaniae VIII*), która ukazuje się nieregularnie z wcześniej zaplanowaną numeracją. Autor przyjął rząd *Tricholomatales* za Kühnerem (1979). W obrębie tego rzędu Urbonas wyróżnia 5 rodzin: *Tricholomataceae*, *Lyophyllaceae*, *Marasmiaceae*, *Mycenaceae*, *Rhodotaceae*. W rodzinie *Tricholomataceae* autor uwzględnił 20 rodzajów, a w pozostałych rodzinach odpowiednio: *Lyophyllaceae* – 5 rodzajów, *Marasmiaceae* – 10, *Mycenaceae* – 10, *Rhodotaceae* – 1.

Monografia zawiera klucze do rodzin i poszczególnych rodzajów oraz gatunków. Dla każdego gatunku, a jest ich opracowanych 296, obok nazwy łacińskiej podano źródło pierwszego opisu, najważniejsze synonimy oraz nazwę litewską. Zacytowano również literaturę z barwnymi ilustracjami. Opisy zawierają charakterystykę morfologii i elementów mikroskopij-

nych oraz dane o siedlisku. Dla rzadkich gatunków podano miejsce i czas zebrania, dla pozostałych ogólne rozmieszczenie na Litwie; wszystkie mają dane o rozmieszczeniu na świecie i znaczeniu praktycznym. Większość z nich (216) posiada także barwną ilustrację owocników, a istotne cechy diagnostyczne przedstawione są na rysunkach kreskowych. Ilustracje są bardzo dobre. Wydrukowano je na kredowych wkładkach.

W przedstawionej monografii najliczniej reprezentowany jest rodzaj *Mycena* – 56 gatunków, potem *Clitocybe* – 41, *Tricholoma* – 31, *Lepista* – 23, *Melanoleuca* – 20. W pozostałych 42 rodzajach odnotowano od 1 do 15 gatunków. W porównaniu z innymi krajami europejskimi stopień poznania tych grzybów w ostatnich latach autor określił jako dobry, choć dla wielu gatunków brak dostatecznych danych o rozmieszczeniu; często jest to tylko jedno lub dwa stanowiska. 1/3 z opracowanych grzybów jest szeroko rozprzestrzeniona na Litwie. Osiem spośród bardzo rzadkich umieszczono w „Czerwonej księdze Litwy”: *Calocybe ionides*, *Lepista sordida*, *Leucopaxillus compactus*, *Tricholoma batschii*, *T. subsejunctum*, *T. inocyboides*, *T. ustaloides*, *Rhodotus palmatus*. Porównując listy gatunków grzybów rzędu *Tricholomatales* z Estonii, Łotwy, Polski, Białorusi oraz zachodniej

Europy z listą gatunków odnotowanych na Litwie autor stwierdził, że na Litwie nie znaleziono około 100 taksonów. Jak zapewnia prof. Urbonas badania nad tą grupą będą kontynuowane.

W książce Autor opisał nową odmianę – *Lepista sordida* var. *macropus*.

Warto zwrócić uwagę na „Streszczenie”. Tutaj w krótkiej historii badań nad *Tricholomatales*, autor powołuje się na prace polskich botaników. Pierwsze pisemne informacje o grzybach na Litwie podaje w roku 1791 B. S. Jundziłł w książce – „Opisanie roślin w prowincji W. X. L. naturalnie rosnących według układu Linneusza”. Potem Józef Jundziłł (1830) w „Opisaniu roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących jako i oswoionych” również odnotował wiele grzybów. Początek 20. wieku to kolejne prace K. Prószyńskiego (1931), J. Trzebińskiego (1934) i J. Mowszowicza (1938), ale tylko z Okręgu Wileńskiego.

Dla polskich czytelników jest to źródło poznania grzybów bliskiego obszaru, sąsiadującego z naszym krajem.

Halina KOMOROWSKA

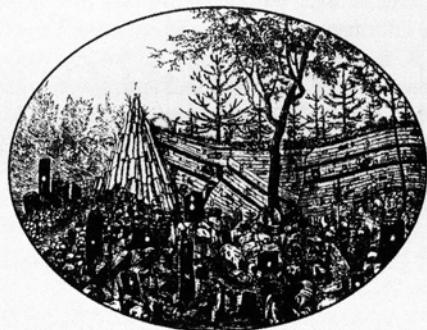
MULARCZYK M. *Historia Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Część I. 1811–1945*. Prace Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Zeszyt 1 tom 4. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 1998, ss. 232, ryc. 42, 9 kopii dokumentów, 11 planów. ISSN 0239–6661; ISBN 83–229–1858–5.

W przeciwieństwie do poprzednich zeszytów Prac, obecny obejmuje wyłącznie dzieło Magdaleny Mularczyk o historii Ogrodu od początków jego istnienia do zniszczeń wojennych w 1945 roku. Składa się ono z trzynastu rozbudowanych rozdziałów. W pierwszym wyszczególnione zostały główne źródła, z których zaczerpnięto najważniejsze historyczne informacje o Ogrodzie, zaś w drugim przedstawiono warunki, w jakich powstawał i pierwsze lata jego istnienia. Rozdział trzeci dotyczy rozwoju terytorialnego Ogrodu, czwarty – pracowników, a piąty budżetu placówki. W rozdziale szóstym scharakteryzowano najstarsze drzewa występujące na terenie Ogrodu oraz historię różnych kolekcji roślin i sposoby ich etykietowania. W rozdziale siódmym przedstawiono historię poszczególnych działów Ogrodu, a w ósmym prowadzoną w nim działalność naukową i dydaktyczną. Rozdział dziewiąty poświęcono sprawom udostępnienia Ogrodu społeczeństwu oraz poruszono problem współpracy ze Śląskim Towarzystwem Kultury Ojczyźnianej. W rozdziale dziesiątym scharakteryzo-

Prace Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego

TOM 4

ZESZYT 1

WROCŁAW 1998

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU WROCŁAWSKIEGO

wano zniszczenia powstałe w czasie oblężenia miasta, a w jedenastym zaprezentowano dorobek botaników związanych z Ogrodem oraz Instytutem Botanicznym. W rozdziale tym przedstawiono też sylwetki piętnastu eminentnych uczonych związanych z tym ośrodkiem (F. Heyde, H. F. Link, L. C. Treviranus, C. G. D. Nees von Esenbeck, J. K. Schauer, H. R. Göppert, F. J. Cohn, A. Engler, K. A. E. Prantl, F. A. Pax, F. Rosen, A. von Lingelsheim, H. Winkler, P. Stark, J. Buder). Rozdział dwunasty zawiera kalendarium ważniejszych wydarzeń z dziejów Ogrodu, a w trzynastym zawarto podsumowanie. Cennym uzupełnieniem książki są liczne ilustracje, które wydatnie ożywiają jej treść. Spis literatury obejmuje 412 dobrze wyselekcjonowanych pozycji, a wykaz archiwaliów składa się z 34 jednostek.

Opracowanie historii Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego nie było przedsięwzięciem łatwym i wdzięcznym. Trudności znalezienia odpowiednich materiałów wynikały z apokaliptycznych zniszczeń. Wystarczy przypomnieć, że zbiory Biblioteki Państwowej i Uniwersyteckiej (Staats und Universitäts Bibliothek) przeniesione z budynku dawnego klasztoru kanoników regularnych do kościoła św. Anny, spłonęły 11 maja 1945 r. Ponadto w wyniku walk zostały unicestwione budynki Ogrodu oraz

Instytutu Botanicznego wraz ze zbiorami dokumentów. Poza tym, w ogromnym powojennym chaosie, nie troszczono się przecież o zachowanie niemieckich archiwów i bibliotek. Mimo tych trudności autorka z istic benedyktyńską cierpliwością penetrowała przez długie lata wszystkie dostępne archiwa i biblioteki zarówno w kraju jak i za granicą. To, co zdołała zebrać w wyniku trudnych starań posłużyło jej do opracowania pierwszej historii Ogrodu, której, co warto podkreślić, nikt nie stworzył na przestrzeni jego dziejów. Magdalena Mularczyk skorygowała też w swej pracy wiele nieścisłości, powielanych przez wiele lat w różnych publikacjach.

Omawiana praca została zredagowana fachowo i bardzo rzetelnie. Ładny styl i jasność formułowania myśli sprawiają, że czyta się ją z niesłabnącym zainteresowaniem. Będzie szczególnie cenna dla pracowników ogrodów botanicznych, arboretów oraz historyków botaniki. Zaciekawi też studentów wyższych uczelni, a zwłaszcza studiujących na wydziale nauk przyrodniczych. Odegrać też może istotną rolę w kształtowaniu naukowych więzi między Polską a Niemcami i dlatego powinna być przełożona na język niemiecki.

Roman KARCZMARCZUK

Prace Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Tom 5, zeszyt 1. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 1999, ss. 544. ISSN 0239-6661.

Zgodnie z uchwałami podjętymi w czasie posiedzeń Rady Polskich Ogrodów Botanicznych oraz Polskiego Towarzystwa Ogrodów Botanicznych w 1998 r. zapadła decyzja, aby ocenić nasze osiągnięcia w zakresie aklimatyzacji oraz introdukcji drzew, krzewów i krzewinek uprawianych w Polsce. W związku z tym przygotowano XXX Zjazd Naukowy poświęcony krajowym ogrodom botanicznym. Odbył się on w dniach od 17 do 20 maja 1999 r. we Wrocławiu oraz na sesjach wyjazdowych w Sycowie i Wojsławicach. W tomie piątym zeszytu pierwszego *Prac Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego* znajdujemy pełne przedstawienie prac Zjazdu, a także treść trzech, spośród czterech wygłoszonych na Zjeździe, cennych referatów: W. Bugały – „Dendrologia w aspekcie historycznym i perspektywy jej rozwoju w Polsce”, J. Tumiłowicza – „Leśne arboreta w Polsce, specyfikacja i działalność” oraz M. Czekalskiego – „Nie wykorzystane możliwości rozmnażania wegetatywnego roślin”.

Najcenniejszą publikacją jest obszerny *Index Plantarum* polskich kolekcji dendrologicznych wraz

ze schematyczną mapą, na której uwidoczniło się rozmieszczenie zbiorów roślin drzewiastych w Polsce. *Indeks* obejmuje 22 kolekcje dendrologiczne zgromadzone do końca 1998 roku w naszych ogrodach botanicznych i dendrologicznych, arboretach i najważniejszych zbiorach prywatnych. *Index* przygotowano w oparciu o komputerową bazę danych, przygotowaną według spisów pochodzących z prezentowanych ogrodów, powiązaną z *Komputerowym słownikiem nazw Wrocławskiego Ogrodu Botanicznego*. Wszystkie taksony w obrębie gromad *Gymnospermatophyta* i *Angiospermatophyta* podano w kolejności alfabetycznej. Wartościowe dopełnienie *Indeksu* stanowi tabela przedstawiająca wybrane informacje o polskich ogrodach i kolekcjach dendrologicznych.

W omawianym tomie znajdujemy również interesującą pracę J. Sęktasa o Arboretum Leśnym im. Prof. Stefana Białoboka w Sycowie i doskonały artykuł B. Zemanka pt. „Różnorodna rola kolekcji roślinnych w ogrodach botanicznych.” Autor omawia precyzyjnie to, co jest najważniejsze dla ogrodów botanicznych – konieczność pełnej dokumentacji kolekcji roślin. Nie bez znaczenia jest też referat M. Mularczyk o wkładzie niemieckich uczonych, działających we Wrocławiu do 1945 r., do systematyki roślin naczyniowych.

Ponadto na uwagę zasługuje obszerna publikacja T. J. Nowaka, H. Grzeszczak–Nowak i K. Eysymonta pt. „Dzieje wsi i parku w Wojsławicach.” Oprócz danych historycznych zamieszczono unikatowe fragmenty map Wojsławic i okolic z lat 1827 oraz 1883, zdjęcia rodziny założycieli parku, fotografię pałacu wojsławickiego z początków XX stulecia oraz niektórych części parku wraz z roślinnością.

Zeszyt cenny i godny polecenia wszystkim zainteresowanym.

Roman KACZMARCZUK

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- 14. INTERNATIONALES SYMPOSIUM „BIODIVERSITÄT & EVOLUTIONSBIOLOGIE”, 5–11 IX 1999

Informacja: Institut für Spezielle Botanik der Friedrich-Schiller-Universität Jena, Philosophenweg 16, D-07743 Jena, GERMANY
E-mail: jena99@otto.biologie.uni-jena.de
<http://www.uni-jena.de/biologie/spezbot>

- HABITAT LOSS: ECOLOGICAL, EVOLUTIONARY AND GENETICAL CONSEQUENCES, 7–12 IX 1999

Informacja: Habitat Loss Conference, Division of

Population Biology, University of Helsinki, Box 17, 00014 Helsinki, FINLAND
Tel +358 9 1917367
Fax: +358 9 1917492
E-mail: hleeegc-org@helsinki.fi
<http://www.helsinki.fi/ml/ekol/hleeegc.html>

- 7TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SALT LAKES, 12–15 IX 1999

Informacja: David B. Herbst, Sierra Nevada Aquatic Research Laboratory, University of California, Route 1 – Box 198, Mammoth Lakes, CA 93546, USA
E-mail: herbst@lifesci.ucsb.edu

- INTERNATIONAL ETHNOBOTANY SYMPOSIUM, 14–18 IX 1999

Informacja: Prof. Ronald Chaves, Simposio, P. O. Box 6131, 1000 San Jose, COSTA RICA
Fax: ++(506) 283 02 63
E-mail: simposio@nexos.co.cr
<http://www.costarica.com/wg/simposio/>

- V CONFERENCE ON PLANT TAXONOMY, 16–19 IX 1999

Informacja: Prof. Ana Isabel D. Correla, Museu, Laboratório e Jardim Botânico, R. de Escola Politécnica, 58, P-1250–102 Lisboa, PORTUGAL
Tel. +351 1 3921800
Fax: +351 1 3970882
E-mail: taxbot@fc.ul.pt

- EURECO '99: VIII EUROPEAN ECOLOGICAL CONGRESS ON THE EUROPEAN DIMENSION IN ECOLOGY, 18–23 IX 1999

Informacja: Secretariat EURECO '99, Department of Ecology, School of Biology, UPB 119, Aristotle University, GR-540 06 Thessaloniki, GREECE
E-mail: secretariat@eureco99.auth.gr
<http://www.eureco99.auth.gr>

- 2nd EUROPEAN PHYCOLOGICAL CONGRESS, 20–26 IX 1999

Informacja: Prof. Francesco Cinelli, Università di Pisa, Dipartimento di Scienze dell'Uomo e dell'Ambiente, via A. Volta 6, I-56100 Pisa, ITALY
Fax: +39 05 0449694
E-mail: cinelli@discat.unipi.it
<http://www.incor.it/epc99/>

- XIII CONGRESS OF EUROPEAN MYCOLOGISTS, 21–25 IX 1999

Informacja: Secretariat of the XIII CEM, Fundación General U. A. – Dpto. de Congresos, P^o de la Estación, 10, E-28807 Alcalá de Henares (Madrid), SPAIN
Fax: +34 91 8802783
E-mail: congresos@fgua.es
<http://www.fgua.es/Congresos/programa/htm>

- FIFTEENTH NORTH AMERICAN DIATOM SYMPOSIUM, 22–25 IX 1999

Informacja: Sarah Spaulding, Department of Invertebrate